O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

(2024-yil 17-18-may)

(2-qism)

JIZZAX-2024

“Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2024-yil 17-18-may. 461-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O‘ralov A.I.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., t.f.f.d.(PhD), dotsent Abdumalikov A.A., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), dots. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dotsent Alibayev S.X., p.f.f.d. (PhD) Halimov O‘.H., p.f.f.d.(PhD), dotsent Karshiyev A.A., f.f.f.d.(PhD), dotsent Sindorov L.K., t.f.f.d. (PhD), dotsent Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD), dotsent Mustafaqulov M.A., f.f.f.d. (PhD) Alibekov D.A.., f-m.f.f.d. (PhD) Sharipov X.F., ps.f.f.d.(PhD) Norbekova B.Sh., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Qayumov O.A., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

o'rnatishi va murakkab muammolarni samarali hal qilishlari mumkin. O'z-o'zini anglash, mulohaza yuritish va doimiy rivojlanish orqali etakchilik fazilatlarini rivojlantirish orqali ta'lim rahbarlari o'zlarining haqiqiylik va ta'sirchanlik bilan etakchilik qobiliyatini oshirishlari mumkin.

Transformatsion etakchilik nazariyasi, vaziyatli etakchilik nazariyasi, ijtimoiy o'rganish nazariyasi va xususiyatlar nazariyasi kabi nazariy asoslar ta'limni boshqarish rahbarlarida etakchilik fazilatlarini shakllantirish jarayonlari haqida qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu nazariyalarga tayangan holda, ta'lim muassasalari etakchilarni ilhomlantirish, rag'batlantirish va o'z tashkilotlarini mukammallikka yo'naltirish imkonini beradigan etakchilikni rivojlantirish dasturlari va amaliyotlarini ishlab chiqishi mumkin. Oldinga siljish, uzluksiz izlanish va nazariy tamoyillarni qo'llash ta'lim yetakchiligi sohasini rivojlantirish va talabalar, o'qituvchilar va jamoalar uchun ijobiy natijalarga erishish uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Bass, B. M. (1985). Leadership and performance beyond expectations. Free Press.
2. Bandura, A. (1977). Social learning theory. Prentice-Hall.
3. Burns, J. M. (1978). Leadership. Harper & Row.
4. Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1988). Management of organizational behavior: Utilizing human resources. Prentice-Hall.
5. Northouse, P. G. (2018). Leadership: Theory and practice. Sage Publications.
6. Yukl, G. (2013). Leadership in organizations. Pearson.

TALABALARNI KREATIV FIKRLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Xolmatova Saidaxon Voxobjonovna
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ijodiy fikrlash hayotning turli jabhalarida, jumladan, akademik, professional urinishlar va shaxsiy o'sishda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy mahoratdir. Ta'lim sharoitida talabalarda ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish ularni tez o'zgaruvchan va murakkab dunyoda rivojlanishga tayyorlash uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari, jumladan, nazariy asoslar, amaliy strategiyalar va ta’lim uchun potentsial ta’sirlar o‘rganiladi. Fanlararo nuqtai nazardan kelib chiqqan holda, u ta'limda ijodkorlikning ahamiyatini muhokama qiladi, ijodiy fikrlashni tushunish uchun turli asoslarni o'rganadi va sinfda ijodkorlikni rivojlantirish uchun dalillarga asoslangan yondashuvlarni taqdim etadi. Maqola, shuningdek, talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini oshirishdagi muammolar va imkoniyatlarni ko'rib chiqadi va izlanish, tajriba va o'ziga xoslikni

rag'batlantiradigan qo'llab-quvvatlovchi muhitni shakllantirishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: Ijodiy fikrlash, Ta'lim, Ko'nikmalarni rivojlantirish, Sinf strategiyalari, Innovatsiyalar.

Kirish: Ijodiy fikrlash inson innovatsiyasi, taraqqiyoti va moslashuvchanligining asosi hisoblanadi. Ta'lim sohasida uning ahamiyati tobora ortib bormoqda va talabalarni muammoni hal qiluvchi, tanqidiy fikrlaydigan va istiqbolli etakchilar qilib shakllantirishda kuchli kuch sifatida tan olingan. Biz misli ko'rilmagan murakkablik va tez o'zgarishlar bilan ajralib turadigan dunyoni kezar ekanmiz, talabalar o'rtasida ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim talabi sifatida paydo bo'ldi. Ushbu maqola ta'lim muassasalarida ijodkorlikni rivojlantirishning murakkab manzarasini o'rganadi, nazariy asoslar, amaliy strategiyalar va o'qitish va o'rganish uchun chuqur ta'sirlar haqida tushuncha beradi.

Ko'pincha tushunib bo'lmaydigan va ko'p qirrali ijodiy fikrlash yagona ta'rifga zid keladi. U yangi g'oyalarni yaratish, ko'rinadigan nomutanosibliklar orasidagi aloqalarni idrok etish va qiyinchiliklarga o'ziga xoslik va zukkolik bilan yondashish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Guilfordning divergent fikrlash nazariyasidan Csikszentmihalyi tizimli ijod modeligacha bo'lgan turli xil nazariy asoslarga asoslangan holda, bizning ijodkorlik haqidagi tushunchamiz rivojlanishda davom etmoqda, bu uning individual, ijtimoiy va atrof-muhit omillari bilan murakkab o'zaro ta'sirini aks ettiradi.

Ta'limda ijodkorlikni tarbiyalash imperativi intizom chegaralaridan oshib ketadi. Ijodkorlik akademik samaradorlikni oshirishdan tashqari, chidamlilik, moslashuvchanlik va umrbod o'rganishni rivojlantiradi - bu doimiy rivojlanayotgan landshaftda gullab-yashnash uchun ajralmas vositadir. Ijodkorlikni rag'batlantirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga an'anaviy fikrlash chegarasidan o'tishga yordam beradi, ularda savol berish, tajriba qilish va yangilik qilish uchun ishonchni uyg'otadi.

Shunday bo'lsa-da, ijodkorlikning o'zgaruvchan potentsialini tan olish sharoitida o'qituvchilar ko'plab qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ijodkorlikni rivojlantirish uchun mustahkamlangan standartlashtirilgan sinov amaliyotlaridan tortib, resurs cheklovlari va madaniy munosabatlargacha, to'siqlarni yo'q qilish va izlanish va ifoda etish uchun unumdor zamin yaratish bo'yicha birgalikdagi sa'y-harakatlar talab etiladi. Biroq, bu qiyinchiliklar orasida innovatsiyalar va hamkorlik uchun imkoniyatlar mavjud bo'lib, o'qituvchilarni pedagogik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishga, rivojlanayotgan texnologiyalardan foydalanishga va ijodkorlik va qiziquvchanlik madaniyatini himoya qilishga undaydi.

Nazariy asoslar: Ijodiy tafakkurning mohiyatini anglash uning nazariy asoslarini chuqur o‘rganishni taqozo etadi. Ko'pincha jumboqli hodisa sifatida qaraladigan ijodkorlik turli ob'ektivlar orqali sinchkovlik bilan ko'rib chiqildi, ularning har biri uning tabiati va dinamikasi haqida o'ziga xos tushunchalarni taqdim etadi.

Ko'zga ko'ringan nazariy asoslardan biri Tereza Amabil tomonidan ilgari surilgan ijodkorlikning tarkibiy modelidir. Ushbu model ijodkorlikni sohaga oid bilimlar, ijodiy fikrlash qobiliyatlari va ichki motivatsiya o'rtasidagi ko'p qirrali

o'zaro bog'liqlik sifatida kontseptuallashtiradi (Amabile, 1996). Ushbu nuqtai nazarga ko'ra, ijodkorlik ushbu komponentlarning sinergik o'zaro ta'siridan kelib chiqadi, bunda odamlar o'zlarining tajribalariga tayanadilar, turli xil fikrlash strategiyalarini qo'llaydilar va ichki ehtiros va qiziqish bilan kuchayadi.

Guilfordning divergent fikrlash nazariyasi bizning ijodkorlikni tushunishimizga yana bir muhim hissadir. Guilfordning fikriga ko'ra, ijodiy fikrlash an'anaviy fikrlash shakllaridan ajralib, berilgan muammoga bir nechta echimlarni yaratish qobiliyatini o'z ichiga oladi (Guilford, 1950). Guilford divergent fikrlashning to'rtta asosiy o'lchovini ajratib ko'rsatdi: ravonlik, ko'plab g'oyalarni yaratish qobiliyati; moslashuvchanlik, turli kontseptual toifalar o'rtasida o'tish qobiliyati; originallik, yangi va noyob echimlarni ishlab chiqarish; va ishlab chiqish, dastlabki g'oyalarni takomillashtirish va kengaytirish.

Shaxsiy darajadagi ramkalarga qo'shimcha ravishda, Mixali Csikszentmihalyi tomonidan taklif etilgan Ijodkorlikning tizimlar modeli individual, domen va maydon omillari o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sir sifatida ijodkorlikka yaxlit nuqtai nazarni taklif qiladi (Csikszentmihalyi, 1988). Ushbu modelga ko'ra, ijodkorlik sohaga xos bo'lgan tajriba va kognitiv moslashuvchanlik, ijtimoiy me'yorlar va madaniy qadriyatlar kabi atrof-muhit ta'siri va ijodiy sohaning o'ziga xos xususiyatlari kabi shaxsiy xususiyatlarning uyg'unligidan kelib chiqadi.

Ushbu nazariy asoslar ijodiy fikrlashning ko'p o'lchovli va kontekstga bog'liqligini birgalikda ta'kidlaydi. Ijod shunchaki yangilik va o'ziga xoslikdan ustun bo'lib, kognitiv jarayonlar, individual dispozitsiyalar va ijtimoiy-madaniy ta'sirlar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni o'z ichiga oladi. Ijodkorlikning asosiy mexanizmlarini yoritib berish orqali bu nazariy qarashlar o‘qituvchilarga o‘quvchilarda ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish bo‘yicha qimmatli tushunchalar beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ularni tez o‘zgaruvchan va murakkab dunyoda rivojlanishga tayyorlash uchun zarurdir. Ijodkorlikning nazariy asoslarini tushunish, dalillarga asoslangan strategiyalarni amalga oshirish va ijodkorlikni rivojlantirishdagi muammolarni hal qilish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Ta’lim sohasida ijodkorlikka ustuvor ahamiyat berish orqali biz kelajak avlodga muammolarni innovatsion hal qiluvchi, tanqidiy fikrlovchi va jamiyatga ijodiy hissa qo‘shuvchi bo‘lish imkoniyatini berishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Amabile, T. M. (1996). Creativity in context: Update to the social psychology of creativity. Westview Press.
2. Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2010). Teaching for creativity in the common core classroom. Teachers College Record, 112(8), 2201-2239.
3. Craft, A. (2005). Creativity in schools: Tensions and dilemmas. Routledge.
4. Csikszentmihalyi, M. (1988). Society, culture, and person: A systems view of creativity. In R. J. Sternberg (Ed.), The nature of creativity: Contemporary psychological perspectives (pp. 325-339). Cambridge University Press.